

2. Участь громадськості у збереженні малих річок України: *Матеріали загальнонаціонального семінару і Першої робочої зустрічі Української річкової мережі*. – Київ: WetlandsInternational, 2003. –136 с.

3. Чеболда І. Ю. Визначення аграрного навантаження території з метою оптимізації землекористування на прикладі Тернопільського адміністративного району // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Серія: географія. – Тернопіль, 2007. – №2. – 224 с.

4. Зберегти воду : українські водойми потерпають від забруднення. – [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://www.unian.ua/ecology/naturalresources/1455473-zberegti-vodu-ukrajinski-vodoymi-poterpayut-vid-zabrudnennya.html>

5. Річка Збруч на Тернопільщині перетворюється в болото. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://beztaby.te.ua/novini-ternopilshchini/richka-zbruch-na-ternopilshchini-peretvoriuetsia-v-boloto>

6. Річки мілюють і зникають. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/55192>

7. Стан довкілля у Тернопільській області. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/data.pdf>

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦТВА ПІДГАСЬЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фурда Н. В.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. Заблоцький Б. В.

Рослинництво – це галузь сільського господарства, яка активно розвивається на території Підгасцької територіальної громади (ТГ). Рослинництво громади спеціалізується на вирощуванні зернових, зерно-бобових, технічних, кормових культур, та овочів. Потреба подальшої інтенсифікації галузі вимагає ретельного аналізу чинників, що стимулюють розвиток рослинництва. Серед великої кількості факторів (агрокліматичних показників, посівного ма-

теріалу, агротехніки, агрохімії та ін.) визначальним є якість земельних ресурсів.

Тому, для подальшого підвищення продуктивності рослинництва, доцільно здійснити детальний аналіз земель району: виявити переважаючі типи ґрунтів, розрахувати значення показників сільськогосподарської освоєності території та розораності сільськогосподарських угідь, визначити коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стійкості території, оцінити вплив деструктивних процесів на земельні ресурси.

Такі дослідження на локальному рівні можливо здійснити у розрізі сільських та міської рад, що увійшли до Підгаєцької ТГ. Внаслідок адміністративної реформи 01.12.2020 р. на території колишнього Підгаєцького адміністративного району утворилась одна об'єднана територіальна громада, яка у своїй структурі поєднала 16 місцевих рад (Підгаєцьку міську раду і 15 сільських рад).

Одним із базових показників, який вказує на якість земель і можливість їх використання для потреб рослинництва є тип ґрунту. За даними досліджень Тернопільської філії державної установи «Інституту охорони ґрунтів України» на території ТГ сформувалися сім типів ґрунтів (табл.1) [5].

Таблиця 1

Типи ґрунтів у Підгаєцької ОТГ

№ п/п	Тип ґрунтів	Частка ґрунтів, %
1	Чорноземи опідзолені глеюваті	35 %
2	Темно-сірі опідзолені глеюваті	21 %
3	Сірі та ясно-сірі опідзолені	14 %
4	Чорноземи типові малогумусні	9 %
5	Чорноземи опідзолені глеюваті намиті	8 %
6	Чорноземи опідзолені на продуктах розкладу твердих карбонатних порід	8 %
7	Інші ґрунти	5 %

Найпродуктивніші чорноземи переважають на території Поплавської, Новосіклівської, Білокриницької та Мужилівської сільських рад. Найменш продуктивні ґрунти: чорноземи типові мало-

гумусні, чорноземи опідзолені глеюваті намиті поширені на території Боківської, Гнильченської, Заваліської, Литвинівської, Носівської, Угринівської, Вербівської, Голгочанської, Угринівської сільських рад.

Земельний фонд Підгаєцької ТГ (рис. 1) станом на 01.01.2021 р. складав 49638,0 га, з них 35517,8 га, займають сільськогосподарські землі [4], а показник сільськогосподарської освоєності території складає 71,5 % (табл. 2).

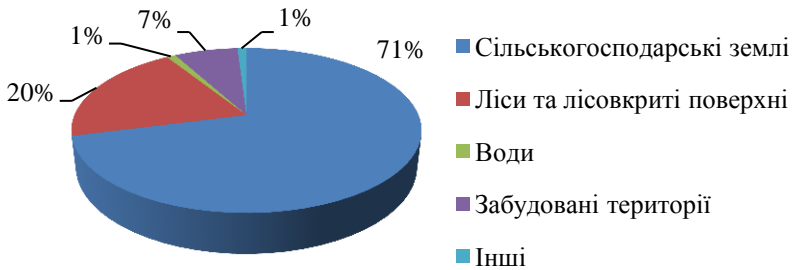

Рис. 1. Земельний фонд Підгаєцької ОТГ (станом на 01.01.2021 р.)

Територія Підгаєцької ТГ розташована у двох ландшафтних районах – Опілля (Бережанський горбогірний лісовий район) і Тернопільське плато, які розділяють територію ТГ майже навпіл на західну і східну частину [3]. До західної горбогірної частини ТГ, де у ґрунтовому покриві переважають менш продуктивні чорноземи типові малогумусні та чорноземи опідзолені глеюваті намиті, належать такі сільські ради: Боківська, Гнильченська, Заваліська, Литвинівська, Носівська, Угринівська. Показники сільськогосподарської освоєності території є відносно низькими – меншими 63,9 % і сягають мінімального значення 48,3 % у Завалівській сільській раді. Причиною нижчих від середнього для ТГ показників сільськогосподарської освоєності є горбистий рельєф та значне поширення по території лісів. Водночас, саме ці ліси позитивно впливають на аграрне рослинництво, оскільки сприяють підвищенню рівня ґрунтових вод, створюють вітрозахисний ефект, що знижує рівень фізичного вивітрювання ґрунтів.

На Тернопільському плато, де у ґрунтовому покриві переважають чорноземи типові та чорноземи опідзолені глеюваті, нале-

жать території Білокриницької, Вербівської Голгочанської, Мирненської, Мужилівської, Новосілківської, Поплавської, Сільцівської, Староміської сільських рад, та Підгаєцької міської ради. Тут показники сільськогосподарської освоєності території є високими (за винятком Мужилівської сільської і Підгаєцької міської рад) – понад 83,5 % і сягають максимального значення 94,4 % у Поплавській сільській раді (табл. 2).

Таблиця 2

Показники використання території Підгаєцької ТГ для потреб сільськогосподарського рослинництва

Сільські ради	Сільськогосподарська освоєність території	Розораності сільськогосподарських угідь	Коефіцієнт антропогенного навантаження	Коефіцієнт екологічної стійкості
Білокриницька	92,2	90,7	3,7	0,29
Боківська	59,2	78,3	3,0	0,44
Вербівська	92,5	73,15	3,3	0,33
Гнильченська	63,9	75,3	3,0	0,43
Голгочанська	84,2	85,6	3,0	0,38
Завалівська	48,3	73,2	3,1	0,50
Литвинівська	54,4	64,1	3,1	0,49
Мирненська	84,8	90,3	3,7	0,30
Мужилівська	64,3	84,8	3,1	0,49
Новосілківська	90,3	85,8	3,6	0,28
Носівська	62,2	74,7	3,3	0,30
Поплавська	94,4	95,0	3,9	0,27
Сільцівська	89,4	90,9	3,7	0,32
Староміська	83,5	92,8	3,6	0,30
Угринівська	55,4	76,8	3,0	0,47
м Підгайці	36,6	85,0	3,9	0,29
Підгаєцька ОТГ	71,5	81,8	3,5	0,38

У структурі сільськогосподарських угідь Підгаєцької ТГ найбільшу частку займає рілля – 81,8 % (рис. 2), незначна частина зайнята пасовищами – 13,3 %, сіножаті займають 3,8%, багаторічні насадження – лише 1,1 % [4].

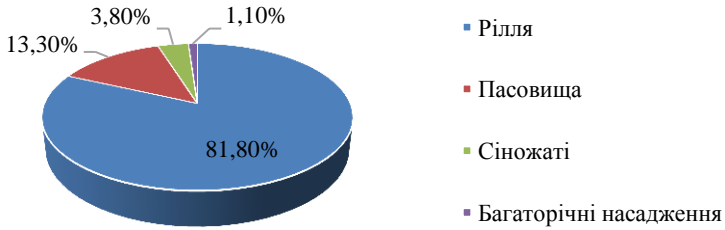

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь Підгаєцької ОТГ

Аналіз території за показником розораності сільськогосподарських угідь виявив чітку закономірність у розподілі значень між західними горбистими та східними рівнинними районами. На Підгаєцькому Опіллі показники сільськогосподарської розораності є меншими 78,3 % і сягають мінімального значення 64,1 % у Литвинівській сільській раді. У межах ТГ на Тернопільському плато показники сільськогосподарської розораності є високими (за винятком Вербівської сільської ради) понад 84,8 %, і досягають максимального значення у Поплавській сільській раді – 95,0 % (табл. 2).

Інтегральними показниками якості, які вказують на екологічну збалансованість агроландшафтів, їх стійкість і ступінь перетворення під впливом господарської діяльності, є коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стійкості [2].

Коефіцієнт антропогенного навантаження визначає з якою інтенсивністю впливають люди на стан довкілля, в тому числі і на земельні ресурси. В Підгаєцькій ТГ цей показник складає – 3,5 що приблизно дорівнює обласному (3,6) [2]. По території громади спостерігається закономірність у розбіжності значень коефіцієнтів між східними та західними її частинами (табл. 2). Вищі показники (понад 3,6) є на рівнинному сході. Найвищі коефіцієнти (3,9) зафіксовано у Підгаєцькій міській та Поплавській сільській радах. У сільських радах західної частини ТГ коефіцієнт, як правило, нижчий від середнього для району значення, а свого мінімуму (3,0) досягає на території Боківської, Голгочанської, Угринівської сільських рад.

Оцінка впливу складу угідь на екологічну стабільність території, стійкість якої залежить від сільськогосподарської освоєності земель, розораності і інтенсивності використання угідь, проведення

меліоративних і культуртехнічних робіт, забудови території, характеризується коефіцієнтом екологічної стабільності [2]. Уся територія Підгаєцької ТГ має посередні показники екологічної стабільності і характеризується як стабільно-нестійка (показники від 0,33 до 0,50). Середній показник екологічної стійкості території становить 0,38. По території ТГ спостерігається така ж закономірність у розбіжності значень коефіцієнтів між східними та західними його частинами (табл. 2). Вкрита лісом менш техногенно навантажена західна частина району має вищі від середнього показники екологічної стійкості. Найвищі коефіцієнти (0,50, 0,49, 0,47) зафіксовано у Завалівській, Литвинівській, Угринівській сільській радах відповідно. У сільських радах східної частини району коефіцієнти нижчі від середнього для ТГ значення, а мінімальний показник 0,27 є на території Поплавської сільської ради.

На сьогоднішній день сільськогосподарські землі Підгаєцької ТГ використовуються різними землекористувачами. Перша категорія – це власники земель, які мають невеликі присадибні ділянки, та самостійно їх обробляють (близько 10 % площ). Друга категорія – це фермерські господарства. У їх користуванні перебуває 13 % земель. До основних фермерських господарств району належать: «Жайвір», «Семиводи», «Лагойда», «Обрій», «Долина», «Висока гора». Третя категорія – це агрохолдинги, які орендують земельні паї селян. Основними з них є: «Агропродсервіс», «Добробут», «Контінентал Фармерз Груп», «Лендком». Ця категорія землекористувачів експлуатує 73 % сільськогосподарських угідь району.

Проблемою є те, що агрохолдинги тимчасово користуються землями, і часто нехтують вимогами раціонального землекористування, що покликані забезпечити відтворення родючості ґрунтів, економічну ефективність перспективного землекористування та екологічну стійкість агроландшафтів.

Як результат, значна частина сільськогосподарських угідь ТГ мають підвищену кислотність, кам'янистість, поширені площинний змив та прояви лінійної ерозії ґрунтового покриву, у долинах річок Золота Липа і Коропець є перезволожені і заболочені угіддя. Ці проблеми вимагають додаткових ресурсів на оптимізацію землекористування (протиерозійну агротехніку, агрохімію, регулю-

вання водного режиму та ін.), яких тимчасові землекористувачі не вкладають.

Таким чином, сучасний стан та якість земельних ресурсів Підгаєцької ТГ в цілому є сприятливими для рослинництва. Характерною особливістю є різна продуктивність та інтенсивність використання земельних ресурсів для потреб сільського господарства у західній горбистій і східній рівнинній частинах ТГ.

На заході показники сільськогосподарської освоєності території є нижчими, а мінімальне значення складає 48,3 %, тоді як на сході високі показники сягають 94,4 %. Показники розораності сільськогосподарських угідь на заході теж є меншими (мінімальне значення 64,1 %), а вищі показники східної частини ТГ сягають максимального значення 95,0 %. Коефіцієнт антропогенного навантаження вищий на сході (з максимальним значенням 3,9 у Підгаєцькій міській раді), а у сільських радах західної частини ОТГ показники нижчі (з мінімальним значенням коефіцієнта 3,0). Уся територія Підгаєцької ТГ має посередні показники екологічної стабільності і характеризується як стабільно-нестійка (показники коливаються від 0,29 до 0,50), але кращі показники характерні для сільських рад західної частини ТГ.

Подальше підвищення продуктивності земельних ресурсів ТГ для потреб рослинництва вимагає системного моніторингу землекористування, здійснення оптимізації земель за умови збереження екологічної стійкості території.

Список використаних джерел

1. Довідка з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами угіддями (за даними форми 6-зем). Підгаєцький район. Підгайці : Відділ Держземагетства у Підгаєцькому районі Тернопільської області. 2019.

2. Заблоцький Б. В. До питання якісної оцінки земельного фонду Тернопільської області. *Наукові записки ТНПУ. Серія Географія*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2003. № 2. С. 81-87.

3. Ландшафтні райони <https://studfile.net/preview/5252972/page:9/>

4. Підгаєцька районна рада. URL: <http://pidgaецка-rayrada.gov.ua/>

5. Тернопільська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» <http://www.iogu.gov.ua/ternopilska/>